

Alternatieve manieren om lessen te bouwen

Ik ga niet vertellen hoe het moet, ik ga vertellen hoe ik het heb gedaan

Marco Oude Moleman

AANWIJZINGEN FEEST

Stap 1: Schrijf je thema op een vlaggetje

Stap 2: Schrijf maximaal vijf kernwoorden op van wat je je spelers wilt leren

Stap 3: Hang de vijf kaartjes aan de lijn in een volgorde

Stap 4: Hang daar weer sub-kaartjes tussen met vragen aan je leerlingen

Stap 5: Hang daar weer sub-kaartjes tussen met oefeningen/aanwijzingen voor je leerlingen

Stap 6: Pas de volgorde aan

Stap 7: Maak een foto van de lijn.

Dit is je lesopzet.

Werking: Door je les letterlijk 'op te hangen' maak je de opbouw van je les visueel. Door onderdelen heen en weer te schuiven ontstaat zo een rode lijn. Deze werkvorm leent zich ook voor het ontwerpen van een lessenreeks.

Gereedschap: waslijn, vlaggetjes, haakjes, wasknijpers

Op avontuur

In het Guggenheim museum in Bilbao dwaal ik door een groot ijzeren doolhof van de kunstenaar Serra. Wat een fascinerend bouwsel: onverwachte richtingen, onverwachte doorkijkjes en een spannend tijdverloop. Dit bouwsel is voor mij wat een goede les ook in zich draagt: ruimte voor verrassingen, nieuwe inzichten en spanning.

Ik ben als theaterdocent verbonden aan de opleiding Theaterdocent.

Ik doceer over doceren. Ik geef lessen waarin de studenten spelen, maken, onderzoeken en bouwen. Mijn lessen zijn veranderd sinds ik deelneem aan het lectoraat Kunst en Professionalisering.

Ze zijn persoonlijker, ik toon meer mijn eigen vragen, fascinaties en onzekerheden en vertrouw op mijn impulsen. Ik durf meer uit te proberen en weet soms niet precies waar we naar toe gaan.

←

Ze zijn speelser: door het inzetten van verschillende vormen om te bouwen, door te improviseren, door dingen om te draaien, te zoeken naar fascinaties, naar maak-opdrachten. Door meer doelloos te spelen ontstaat ruimte voor creativiteit, avontuur en verrassing. Door als docent meer te spelen, gaan deelnemers ook meer spelen. Er is meer initiatief bij de studenten. Wat zijn hun vragen? Ik leg meer nadruk op het grote geheel: de vraag "Wat wil je bereiken?" is belangrijker geworden dan "Welke oefening ga je precies doen?" "Wat wil je maken?" is belangrijker dan "Wat is je lesdoel?"

Het resultaat is dat de studenten en ook ikzelf meer verrast worden. Ik beschrijf wat ik heb gedaan in mijn onderzoek en dus in mijn lessen en illustreer dat met werkvormen die ik samen met collega Brechtje Wedman heb ontwikkeld.

We gaan bouwen

Bouwen is 'iets maken uit losse onderdelen, een constructie oprichten door het samenvoegen van losse onderdelen. De onderdelen een vorm geven'. Bouwen is 'vernieuwen, veranderen, vergroten, verbeteren.' We bouwen in een werkplaats. Daar zijn bouwstenen en gereedschappen. Er hoeft niet per se een eindresultaat te zijn, je kunt ook voortbouwen, of verbouwen of opbouwen.

Marco Polo beschrijft een brug, steen voor steen:

"Maar welke steen is de steen waar de brug op rust?" vraagt Kublai Kan.

"De brug rust niet op een of andere steen," antwoordt Marco, "maar op de lijn van de boog die de stenen vormen."

Kublai Kan blijft zwijgen, en denkt na. Dan voegt hij eraan toe:
"Waarom heb je het met me over de stenen? Alleen de boog interesseert me maar."

Polo antwoordt:

"Zonder stenen is een boog geen boog."¹

AANWIJZINGEN WERKPLAATS

Wat is bouwen voor jou? Wat is het verschil met spelen, maken en creëren?

Hoe ziet de werkplaats waarin jij lessen bouwt eruit?

Wat heb je nodig? Bijvoorbeeld:

- *Gereedschap: werkvormen, oefeningen, opdrachten, spelstijlen, feedbackvormen, attributen, decors...*
- *Inspiratiebronnen: muziek, filmpjes, verhalen, gedichten, scripts, voorstellingen, beeldende kunst ...*
- *Ervaringen, best practices...*
- *Maar ook tijd, ruimte en faciliteiten als wifi en goeie koffie*

Bouw een antwoord.

Kies: schrijf, teken, bouw of speel.

Mogelijke opbrengst: de studenten leren om breder te kijken.

Meer mogelijkheden om tot lessen te komen.

Zonder opdracht is er geen les, maar het gaat om de boog die je als docent wilt maken. Bij het ontwerpen van lessen gebruik ik graag de metafoer van de *reis*². Het vertrekpunt en de eindbestemming krijgen bijzondere aandacht: wat is de uitgangspositie van de begeleider en waar wil hij naar toe? Ik laat studenten in- en uitchecken in een les. Dat kan op veel verschillende manieren. Ik check vaak in met een vraag. Bij een les over uitgangspunten checkt iedere deelnemer in met de zin: "in mijn lessen is veel aandacht voor..., ik check in". Aan het einde van de les checken we bijvoorbeeld uit met: "wat ik meeneem uit deze les naar mijn stage is..., ik check uit." Ik doe zelf altijd mee en kan ze op die manier iets teruggeven uit de les. Vaak zijn de eerste reacties lacherig, maar na een paar keer vinden studenten het heel fijn. Laatst kwamen studenten met de hele groep terug omdat ze niet uitgecheckt hadden. Sommige studenten doen dit ook met hun leerlingen op de stage. Tussen beginpunt en eindbestemming is er een boog (rechtstreeks of met omwegen). Een boog kan een studie omvatten, een schooljaar, een blok, een lessenserie, een les of een opdracht. In mijn lessen laat ik de studenten deze bogen tekenen. Zo ontstaan reizen met hele concrete oefeningen en maakopdrachten. Tegelijkertijd kan de reis een experiment zijn, of een voorstelling, of een ervaring.

AANWIJZINGEN PLAY

Stap 1: Het onderwerp voor je les is het uitgangspunt om een bouwwerk voor jezelf te maken van Playmobil en/of LEGO. Bouw zonder nu al een les in je hoofd te hebben.

Stap 2: Bouw nog iets naast je bouwwerk met hetzelfde uitgangspunt, maar misschien met een andere uitkomst.

Stap 3: Wat was je thema? Wat is er bijgekomen? Zijn er onderdelen te benoemen?

Stap 4: Kun je dit bouwwerk vertalen naar een les? Moet er iets bij/weg/verschoven? Hoe ziet die les er dan uit.

Stap 5: Pas je bouwwerk eventueel aan zodat de les nog duidelijker wordt.

Stap 6: Maak een foto. Dit is je lesopzet.

Werking: Je bouwt een les door letterlijk te bouwen.

Door eerst je impuls te volgen in het bouwen en het 'duiden' van je les uit te stellen kun je tot verrassende uitkomsten komen.

Gereedschap: LEGO en Playmobil

Een kijkje in de werkplaats

Studenten gaan anders te werk bij het bouwen van een les.

Niet recht van A naar B met een lesformulier, maar met omwegen.

De omweg kan verrassingen opleveren. Een paar voorbeelden:

Bouwen met LEGO

Daniel bouwt voor een les over *Personage* een personage-machine en een beeld van een personage van teen tot top, dus van voeten naar mimiek. Bij het toelichten bouwt hij verder en bij het nagesprek bouwen we mee. Zo ontstaat een les. Ik vraag of hij deze les met een foto van dit bouwwerk en zonder geschreven lesopzet wil gaan geven. Hij kijkt een tijdje naar het bouwwerk en geeft aan dat hij één onderdeel nog niet voor zich ziet. We bouwen verder met als resultaat dat hij de foto van het bouwwerk als lesopzet naar zijn stagebegeleider stuurt.

Loes weet niet wat ze moeten bouwen. Ze moet van haar stage-begeleider een les geven over ruimte en zichtlijnen. Lang gebeurt er niks. Ze lijkt het bijna op te geven maar gaat opeens aan de slag. Ze bouwt een podium met allerlei lagen: een voorgrond, een achtergrond en komt bij de afsluiting met een prachtig inzicht over lesgeven: ik moet mijn les als een kunstwerk gaan zien.

Bouwen met afbeeldingen

Ronald bouwt een les met plaatjes/krantenknipsels. De plaatjes liggen in lagen. Dat staat voor het ontstaan van verrassingen. Hij geeft aan op zoek te zijn naar die verrassing in de meestal voor de hand liggende scènes van zijn leerlingen. N.a.v. een plaatje noemen we dit 'de neushoorn' in je scène. Zo komen we te praten over de makende docent. Hij wil meer gaan werken met persoonlijke bronnen van de leerlingen. Het gesprek gaat meer over visie en stijl dan over een concrete les. Heel waardevol.

↙

AANWIJZINGEN BEELDVERHAAL

Stap 1: Met je thema in je hoofd verzamel je in een paar minuten zo veel mogelijk afbeeldingen. Denk er niet te lang over na. Kies ze vanuit je impuls.

Stap 2: Orden de afbeeldingen op een voor jou logische manier

Stap 3: Welke structuur, opbouw of verhaal ontstaat er?

Schuif eventueel met de beelden om tot een voor jou kloppend geheel te komen.

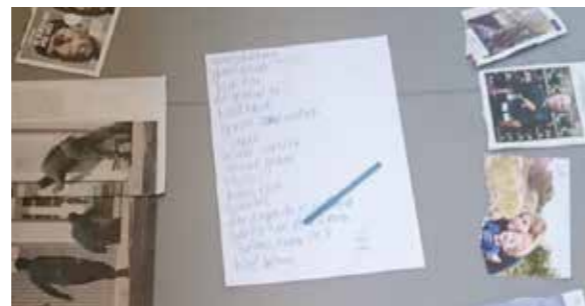
Stap 4: Ontstaat er een les of lessenreeks?

Bedenk welke spel oefeningen, - opdrachten of werkvormen bij het kijken naar de beelden opkomen.

Stap 5: Schrijf de werkvormen uit stap 4 op en leg ze onder of bij het beeldverhaal.

Werking: Door vanuit impuls een beeldverhaal bij een thema te laten ontstaan kun je tot een verrassend ontwerp van een les of lessenreeks komen.

Gereedschap: kranten, tijdschriften, timer

AANWIJZINGEN ASSOCIATIEF SCHRIJVEN

Stap 1: Schrijf het door jou gekozen thema op papier

Stap 2: Schrijf 10 minuten zonder te stoppen over het onderwerp met in je hoofd je leerlingen, of een specifieke lesgroep, leerjaar.

Als je schrijft, schrijf dan direct volledige zinnen en maak een alinea af. Als er associaties in je opkomen die niet direct passen bij wat je schrijft, parkeer deze voor een volgende alinea. Een volgende alinea kan een compleet ander onderwerp of gedachten verwoorden. Bijvoorbeeld iets dat door je hoofd ging terwijl je de vorige alinea schreef.

Probeer je schrijven niet te onderbreken. Even kan wel, maar als je vastloopt, schrijf dat dan op: 'Ik weet niet wat ik moet schrijven', of schrijf iets over de ruimte waarin je schrijft. Je zult merken dat je daarna weer terug kunt keren naar je thema.

Stap 3: Lees terug, onderstreep zaken die mee kunnen in een les.

Stap 4: Filter de onderstreepte woorden uit je tekst en schrijf ze ieder op een apart vel.

Stap 5: Welke spel oefeningen of -opdrachten komen (associatief) bij je op als je de woorden bekijkt: schrijf ze onder de woorden.

Stap 6: Schuif de papieren met woorden en spelonderdelen zo dat je een mogelijk lesopbouw hebt.

Werking: Door te starten vanuit je associatie kunnen er verrassende invalshoeken opkomen die je in eerste instantie niet zou bedenken bij het thema. Door daar -jouw bekende- spel oefeningen en -opdrachten aan te koppelen ontstaat er een concrete les.

Gereedschap: pennen, papieren, timer

Bron: musework.nl/nl/associatief-schrijven

De andere werkvormen

Samen met mijn collega Brechtje Wedman geef ik een workshop voor de Beroepsvereniging Docent Drama op conferentie De Wereld in je hand. In het lokaal hebben we zeven bouw-stations ingericht. Bij elk station een werkvorm zoals beschreven in dit artikel. We praten over wat er in de werkplaats moet zijn. Daarna gaat iedereen aan de slag, sommigen voorzichtig, kijken naar mij, wat moeten we doen. Ik moedig aan gewoon te beginnen. Na een tijd is iedereen druk aan de slag. Er ontstaan gesprekken, mensen raken geïnspireerd en kunnen allemaal op hun eigen manier weer verder.

AANWIJZINGEN ASSOCIATIEF TEKENEN

Stap 1: zet de koptelefoon op, kies een muzieknnummer, luister even zonder te handelen of verder te lezen naar de muziek.

Stap 2: Laat de muziek lopen en maak ondertussen een tekening met het onderwerp van je les in je achterhoofd.

Stap 3: Pak een nieuw blad en teken opnieuw. Herhaal deze stap een paar keer.

Stap 4: Zet de muziek stop. Leg de bladen met je tekeningen naast elkaar: wat valt op? Wellicht zie je een rode draad, een verhaal of komen er lesonderdelen op.

Stap 5: Wanneer er lesonderdelen, werkvormen of oefeningen opkomen bij stap 4, schrijf deze dan nu op losse bladen en leg ze bij je serie tekeningen

Werking: Door eerst associatief te tekenen kan er ruimte ontstaan voor een verhaal bij het thema waar je mee werkt. Van daaruit kun je naar concrete lesonderdelen zoeken. *Gereedschap:* Grote vellen, stiften, krijt, potlood, laptop met muziek en koptelefoon.

↗

AANWIJZINGEN TAFELTHEATER

Stap 1: Kies een aantal voorwerpen uit je tas en een of twee voorwerpen van de tafel met voorwerpen in het lokaal met jouw thema in je achterhoofd. Kies die voorwerpen waar je oog aan blijft haken.

Stap 2: Zoek een plek in de ruimte die voor jou goed en prettig voelt en maak een theatrale opstelling/compositie van de objecten die voor jou klopt.

Stap 3: Schrijf het thema dat je momenteel onderzoekt erbij. Dat is de titel van je installatie.

Stap 4: Fotografeer je eigen installatie. Doe dat van verschillende kanten: vanaf de verschillende objecten, vanuit kikker- en helikopterperspectief, van nabij en met afstand. Speel met scherpstellen op de verschillende objecten.

Stap 5: Bekijk je installatie en je foto's van de installatie. Schrijf op wat je ziet, wat de installatie je doet en hoe je ertoe bent gekomen.

Stap 6: Herken je een verhaal, een rode lijn of lesonderdelen in je installatie? Schrijf ook dit op en leg het bij je installatie.

Werking: Door vanuit een impuls een beeldverhaal te maken ontstaat er een eigen verhaal bij een thema, van waaruit je een les of lessenreeks kunt ontwerpen.

Gereedschap: voorwerpen, papier, pen, camera of telefoon.

Bron: musework.nl/en/tafeltheater

Het resultaat

Voor mij gaat lessen bouwen over durven proberen, over vertrouwen, over verbinding zoeken met je deelnemers, over vragen stellen in plaats van antwoorden geven, over plezier. En vooral over de liefde voor het theater.

Ik merk dat studenten door deze werkwijze hun makerschap en spelerschap een prominente plek geven in hun lessen. Dit past bij mijn visie om spelende, makende, onderzoekende theaterdocenten op te leiden.

Zo zijn mijn lessen de lessen van mijn studenten aan het veranderen. In mijn lessen onderzoeken we en proberen we uit. We laten elkaar iets uit de eigen praktijk ervaren. Ik ondersteun.

Reacties van de studenten over deze manier van werken:

“het leidt tot een eigener resultaat”

“het levert veel plezier op”

“je komt eerder bij wat jou drijft”

“het lukt me beter het materiaal eigen te maken”

“je komt op een stroompje”

“coole metaforen”

Met dank aan: studenten en docententeam van de opleiding Theaterdocent, Annemarie Geerling, Carolien Oostveen en Bart van Rosmalen.

1 Calvino, I. (2013). *De onzichtbare Steden*. Amsterdam: Atlas Contact

2 Bron: Kaos Pilot